

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

MCE

~~B2
Geschr.
42.
QVE 02~~

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

Digitized by Google

~~1772~~
2
MCE
015

VERHANDELING
OVER HET
GRAAFSCHAP GOOR
EN
BESCHRIJVING
VAN DE
HEERLIJKHEID
ALMELO EN VRIEZENVEEN.

TWEE ONUITGEGEVEN HOOFDSTUKKEN VAN DEN TEGEN-
WOORDIGEN STAAT VAN OVERIJSSSEL; DOOR WIJLEN
M^r. GERHARD DUMBAR.

*Uitgegeven van wege de Vereeniging tot beoefening van
Overijsselsch Regt en Geschiedenis.*

DEVENTER,
J. DE LANGE.
1859.

De Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis ontving in hare eerste Vergadering, van haar medelid Mr. G. Dumbar, een handschrift van zijnen Grootvader Mr. G. DUMBAR, Griffier der Staten van Overijssel, bevattende een gedeelte der geschiedenis en beschrijving van Twenthe, bestemd voor de voortzetting van de Tegenwoordige Staat van Overijssel.

Met erkentelijkheid werd het aangebodene geschenk aangenomen en tot de uitgave daarvan besloten, in de overtuiging dat de Vereeniging hare werken niet waardiger dan met den arbeid van dien verdienstelijken Overijsselschen geschiedkundigen konde aanvangen.

*Moge de herinnering aan zijne verdiensten den lust
voor Overijssels geschiedenis aanwakkeren en verlevendigen.*

**Het Bestuur der Vereeniging tot beoefening
van Overijsselsch Regt en Geschiedenis**

Mr. J. C. BIJSTERBOS;

Mr. J. N. J. HEERKENS;

Mr. G. A. IJSEL DE SCHEPPER.

Kwartier van Twente.

KWAR-
TIER VAN
TWENTE.

In een stuk van de agtste eeuw leest men van een' *Pagus Northuvante*, in een ander van de negende vinden wij een' *Pagus Thuenti*, en hieruit zien wij tevens dat Twente toen niet in denzelfden omtrek begrepen was als heden, en dat een gedeelte der tegenwoordige Graafschap Bentheim daaronder gerekend werd (a). Waarschijnlijk is het vervolgens in verscheidene landschappen, graafschappen of heerlijkheden verdeeld, die dan bijzondere benamingen ontvingen, terwijl het overschot den naam van Twente behield (1). Onder dit overschot waren sommige streken, die thans tot dit Kwartier behooren, niet bevat; en de Bisschoppen van Utrecht hebben het wereldlijke gebied over alle de deelen van dit Kwartier niet tenzelfden tijde verkregen. Wij zouden ons hier kunnen bepalen tot het onderzoeken van den tijd, waarin die streek, welke steeds den ouden naam bewaard heeft, onder dat gebied geraakt is: doch dewijl men op grond eener enkele uitdrukking in een gebrekkig afschrift van een' enkelen ouden brief ondersteld heeft, dat Goor en Twente woorden van dezelfde beteekenis waren, en derhalve dat te bepalen, wanneer onze Kerkvoogden het volle bezit

(a)
Racer,
Ged. II,
p. 48.

A van

(1) Hetzelfde gebeurde met de Graafschap Teisterbant, welke, hoe uitgestrekt ook, voormaals, zelfs haren naam zag te niet gaan. Zie *Alting*, *N. G. I. 3. part. 2. p. 169.*

KWAR-
TIER VAN
TVENTE.

van Goor verkregen hebben, tevens besliste, wanneer zij Twente onder hun gebied bragten; en dewijl ons dit gevoelen niet waarschijnlijk is voorgekomen, vinden wij ons gedrongen van beiden, te weten van Twente en van Goor, twee Graafschappen, die wij voor onderscheiden houden, hier tevens te handelen.

Uit zekeren brief van den jare 1006 heeft men ons berigt, dat de Bisschoppen van Utrecht ten minsten toen, zo niet eerder, bezittingen in Twente hadden verkregen (2); doch dat Bernulf, die eenigen tijd daarna, dat is in de jaren 1027 tot 1054 het bisdom inhield, daar nog geen wereldlijk regtsgebied oeffende, blijkt uit boven gemelden ouden brief, in welken duidelijk een Godeschalk als Graaf van Twente wordt opgegeven (3). Ondertusschen is deze Godeschalk niet alleen de eerste maar ook de laatste Graaf van Twente, wiens naam men aantreft. Welke opvolgers hij tot op de dagen van Bisschop Boudewijn moge gehad hebben, ligt in 't duistere: maar volgens de uitdruklijke verzekering van Beka (b) en Heda (c), was Twente, indien al niet vroeger, althans ten tijde van dezen Kerkvoogd,

(b)
p. 58.
(c)
p. 133.

(2) Te weten uit den Stigtingsbrief van het Klooster de Hohorst bij Amersfoort, aangehaald door *Alting*, *Germ. Inf. part. 2. p. 90 en 185*, alsmede *p. 65*, waar een Twentsch bosch onder den naam van *Fugenhoute* voorkomt. Waar die brief te vinden zij wordt ons niet gezegd, ook niet door van Heussen, die in *praefat. Hist. Episc. Daventr.* alleenlijk de naschrijver van *Alting* schijnt geweest te zijn.

(3) De brief van Bernulf, waarvan wij boven het afschrift gebrekkig noemden, te vinden bij *Buchel ad Hed. p. 127*, is op dit punt duidelijk. Het overige van deszelfs inhoud zal nader in aanmerking komen.

voogd, die van het jaar 1178 tot het jaar 1196 den zetel bekleedde, ook in 't wereldlijke aan het Stigt onderworpen. KWARTIER VAN TWENTE.

Laten wij nu zien, wat men nopens de Graafschap Goor in de gedenkschriften kan vinden.

Bruman verhaalt, dat Baldrik, toen hij, vroeg in de tiende eeuw, tot Bisschop van Utrecht verkozen werd, Graaf van Goor was: maar nergens iets aangetroffen hebbende, waarmede dit zeggen zoude kunnen gestaafd worden, zullen wij hetzelfde in 't midden laten (4). Egter moeten wij aanmerken, dat de stelling, dat Baldrik inderdaad Heer van Goor geweest is, niet voor strijdig met de volgende historie behoeft gehouden te worden, indien men tevens aanneemt, dat deze landstreek, door hem niet in de hoedanigheid van Bisschop bezeten wordende, vervolgens door hem is vervreemd, of bij zijn overlijden op zijnen erfgenaam overgegaan.

Wij zeiden opzettelijk Heer, en niet Graaf van Goor, omdat naarstige onderzoekers in dit vak aangemerkt hebben, dat de Heeren van Goor niet eerder dan in de twaalftende eeuw den titel van Graaf hebben verkregen (d); en omdat wij ook nimmer een egt stuk, in 't welke de naam van eenen Grave van Goor te lezen was, aantreffen, ouder dan een brief van 't jaar 1125, waarin een zoodanige als getuige voorkomt (e). Twintig jaren later ontmoeten wij eenen Wilhelm, Grave van (d) Jungius
in not. ad
Cod. Diplom. hist.
Benthem.,
p. 15.
(e) Ap. Buchel ad Hed. p. 201.

A 2

Goor, 201.

(4) Zie *Bruman, ap. Dumber An. II, p. 59 et 104*, dien wij *Deel I, bl. 53.* zonder genoegzaam onderzoek volgden.

KWAR-
TIER VAN
TWENTE.
(f)
Bondam,
Charterb.
I. D. 2.
Afd., bl.
192. *Heda*
p. 167.
(g)
Ap. Buchel
ad Hed.
p. 161.

Goor, en in denzelfden brief met dezen eenen
zoon van Hugo den advokaat (f), die zelve
in 't Slot eens briefs van 't jaar 1139 ver-
schijnt (g), en dien de stigtingsbrief van 't
Klooster te Weerselo noemt, *Hugonem de*
Goer virum nobilem Trajectensis Ecclesiae ad-
vocatum (5). In de lijst der leenmannen, die
Bisschop Boudewijn, (welken wij straks zagen
Twente onder zijn gebied gehad te hebben)
deed oproepen, leest men: „Die Greve van
„Goer des Biscops Meister Poert-wachter,
„die hielt van den Sticht dat meeste deel
„van al syn goet (6).” Onder denzelfden
Bis-

(5) *Lindeborn, Episc. Dav. p. 434.* Nog heeft *Matth. de Nobil.* II. 31, p. 524, in een lijst van de advokaten der Kerk eenen Rudolf van Goor geplaatst, doch de brief van 1172, waarop hij zig beroept, zegt daar niets van.

(6) Deze lijst, welke *Schoockius de bon. Eccles. sect. 3, cap. 2*, uit Veldenaer heeft overgenomen, is veel grooter dan de soortgelijke, welke men bij *Heda, p. 111*, aantreft, bevattende niet alleen, gelijk deze, de Hooge Mannen des Stigts, die ook 's Bisschops Amptmannen genaamd werden, maar ook andere voorname leenheeren. Deze amptmannen zijn egter in beiden dezelfde, met dit verschil ten opzichte van ons onderwerp, dat de Graaf van Goor bij Veldenaer als Poortwagter, bij Heda als Vaandrager des Bisschops voorkomt. Bij Heda draagt de lijst het jaartal van 1021, toen Adelbold het Bisdom bezat. *Buchelius* merkt aan, dat velen dit jaartal verdagt voorkomt en meent zelf, dat het stuk tot den tijd van eenen der volgende Kerkvoogden behoort. *Ad. Hed. p. 117, not. y et p. 210, not. r.* In *Racers Gedenkst. II. bl. 139*, vindt men verscheiden aanmerkingen op hetzelfde, doch zo min als bij *Buchelius* eenig onderzoek nopens den waren tijd, waartoe het behoort gebragt te worden. Nadien het ampt van Vaandrager, over 't welke *Matthacus de Nobil. L. IV, cap. 28*, kan geraadpleegd worden, uitstekender schijnt
ge-

Bisschop, en wel in eenen brief van 't jaar 1188, ontmoeten wij Rudolf van Gore mede als advokaat der Utrechtsche kerk, of, zo als hij in 't slot genoemd wordt, advokaat van St. Marten (h): en van dezen Rudolf getuigt een oud Schrijver (i) dat hij eenig goed bezat *prope Vechtam et Recclam fluvios*, terwijl zijn jonger broeder Volkerus eene diergelijke bezitting bij Anze had (7). In den noodlottigen krijg, die aan Bisschop Otto van der Lippe in den jare 1226 het leven kostte, komt Rudolf, Graaf van Goor, als Vaandrager van St. Marten voor (8), en dien zelfden Rudolf ontmoeten wij als getuige in eenen brief van den jare 1228 (k). Eindelijk weten wij, dat

KWAR-
TIER VAN
TWEENTE.

(h)
Ap. *Matth. de reb. Ultraj.* p. 134.

(i)
Anon.
Ibid. p. 6.

(k)
Ap. *Matth. de reb. Ultraj.* p. 193.

A 3

dat

geweest te zijn dan dat van Poortwagter, zoude men kunnen gissen, dat de Graven van Goor, eerst dat van Poortwagter bekleed hebbende, naderhand tot de hooger waardigheid waren opgeklommen, en dat gevolgelijk de lijst van Heda wel jonger zijn kon dan de andere: doch om dit punt ten vollen uit te maken, zoude men moeten nagaan, in welken tijd alle de leengoederen, welke in beide lijsten voorkomen, in die handen geweest waren, waaraan zij in dezelve worden toegekend; eene zaak die zeker niet tot deze plaats behoort, en waarvan welligt de moeite schaars zoude beloond worden.

(7) *Alting Germ. Inf. part. 2. in Enze* meent, dat door Anze Enschede moet verstaan worden; en *Reccla* is de Regge, volgens denzelfden in *Gore* en *Reccla*.

(8) Zie I. *Deel*, bl. 72. *Beka* zegt p. 70 dat hij als Vaandrager in 't gevegt vooraan ging, waardoor het gezegde in de vorige aanteekening nopens de waardigheid van dezen amptenaar zoude kunnen gestaafd worden. De onbekende schrijver bij *Matth. de reb. Ultraj.* p. 22 geeft te kennen, dat hij regt tot die bediening had. Zulk een regt kon aan het Graafschap van Goor verknogt wezen. Ook kon de Graaf daarmede afzonderlijk beleend zijn.

**KWAR-
TIER VAN
TWENTE.** dat die Graaf van Goor in 't jaar 1248 van zijn leenregt vervallen verklaard en de Graafschap in vollen eigendom aan het Stigt gebragt werd (l).

(1) Zie I DL, bl. 74 en *Heda*, p. 207. In geene der plaatsen, die wij hier hebben aangetogen, (en wij hebben alles bijgebragt wat ons onder 't oog was gevallen,) in geene dier plaatsen worden de namen van Goor en van Twente met elkander verwisseld. Tevens blijkt uit het verhaal, dat Twente meer dan anderhalve eeuw vroeger dan de Graafschap Goor onder het regtstreeksche bewind der Utrechtsche Kerkvoogden is gekomen. Zoude men derhalve niet met regt mogen vragen: of eene enkele en nog wel dubbelzinnige uitdrukking in een gebrekkig afschrift eens ouden briefs voldoende zijn kan, om

(m) *Germ.* Menso Alting (m) en hen, die deszelfs gevoelen aannamen, te billijken, wanneer zij stellen, dat Twente en Goor blootelijk twee onderscheidene namen waren, die dezelfde landstreek aanduiden. Wij zullen dezen brief, die aan Bisschop Bernulf, of Bernold, wordt toegeschreven, en gevolglijk tusschen de jaren 1027 en 1054 moet opgesteld zijn, hier woordelijk vertaald laten volgen.

„ Ik Bernoldus Kerkvoogd der H. Utrechtsche Kerk begeer het aan alle geloovigen, „ zo toekomenden als tegenwoordigen, bekend te zijn, dat zeker vrijklerk, met name „ Adolf, gewezen ridder, een hem toebehoorend goed, welk hij had onder de Graafschap van Grave Godeschalk, Twente „ genaamd, dat is Goor, met toestemming „ van zijne erfgenaam Wiburgis Abtdis van Fri- „ ken-

„ kenhorst, door zijnen Amptman Walo heeft KWAR-
TIER VAN
TWENTE.
 „ overgegeven aan Sant Marten, met alle
 „ daar toe behoorende erven, gebouwen,
 „ hoorige lieden, landerijen, weiden, bos-
 „ schen, wateren en waterleidingen, verkregen
 „ of nog te verkrijgen, met alle bewind of
 „ regtswang, alles wat zijne broeders Ludolf
 „ en Werner daar kennelijk gehad hebben in
 „ diensten en opkomsten, en Adolf zelve bij
 „ opvolging tot nu toe in zijne magt heeft;
 „ vervolgens heb ik hem goedwillig tot eene
 „ inkomst gegeven onder Twente eene tiende
 „ van tien Deventer pond, en onder Drente
 „ eene tiende van zeven en een half pond.
 „ Indien deze inkomst bij geval aan iemand
 „ onzer opvolgers mogte mishagen en deze
 „ mogt nalaten het toegestane te voldoen,
 „ zal voornoemde Adolf met het zijne, welk
 „ hij gegeven heeft, mogen doen wat hij wil.
 „ Al dit is geschied bij Goor, in 't gerigt
 „ van boven genoemden Grave in 't bijzijn
 „ van vele getuigen, en op dat deze opdracht
 „ in het toekomende vast en zonder inbreuk
 „ blijve, hebben wij dezen brief met onze
 „ zegel doen bekragtigen (9).”

Dit afschrift noemen wij gebrekkig, niet
 alleen om dat er de dagteekening aan ont-
 breekt, maar wel voornamelijk, nadien het
 ons vrij blijkbaar toeschijnt, dat het laatste

A 4

ge-

(9) De vertaling van dit stuk, welk wij in den
 aanvang van dit Hoofddeel (n. 3) uit Buchelius aanhaal-
 den, is te vinden bij *Racer Gedenkst. II. bl. 83*. Wij
 hebben dezelve gevolgd, doch meer woordelijk gemaakt,
 om dat anders de gaping, die wij meenen daar in op-
 gemerkt te hebben, niet zichtbaar bleef.

KWAR-
TIER VAN
TWENTE.

gedeelte, beginnende met het woord *vervolgens* (*postea*) niet samenhangt met het voorste, en dat tusschen beiden eenige woorden moeten zijn uitgevallen. De uitdrukking *vervolgens heb ik gegeven* schijnt aan te duiden, dat er nog iets meer door hem gegeven was, welk in dit afschrift ontbreekt. Indien de Bisschop had willen zeggen, dat hij aan Adolf de tienden geschonken had voor de gifte, welke deze aan het Stigt deed, zoude hij niet gezegd hebben *vervolgens* maar *hier voor*, of *hier tegen heb ik gegeven*. Ook komt het ons voor, dat de gifte van eenige ponden zo weinig geëvenredigd is aan die, welke Adolf gezegd wordt aan Sint Marten gedaan te hebben, dat men wel mag onderstellen, dat te voren in den oorspronkelijken brief nog van eene andere gifte gesproken was. Men zal nu vragen, waarin dan deze andere gifte kan bestaan hebben. Bruman verhaalt (n), dat Adolf, Graaf van Goor, in den jare 1027 zijne goederen aan Bernulf opgedragen en van dezen wederom ter leen ontvangen heeft. Laten wij den graaflijken titel, als onwaarschijnlijk, ter zijde zetten: dan zien wij niet, wat ons verbieden zoude dit verhaal aan te nemen; vooral niet, dewijl deze Schrijver, het ontbrekende jaartal opgevende, mag ondersteld worden, zoo al niet den brief zelven in vollediger gedaante, ten minste andere naauwkeuriger berigten onder 't oog gehad te hebben. Dit doende kunnen wij de gaping in den brief in onze gedagten vullen en de woorden, *dat is Goor*, welke men op Twente betrekkelijk gemaakt heeft,

(n)
Ap. *Dum-*
bar An. II.
p. 104.

heeft, als de benaming van Adolfs goed aanmerken. De zaak komt ons ook nog daarom meer waarschijnlijk voor, om dat in den aanvang dezes brief geene beweegreden is te vinden, die Adolf zoude genoopt hebben zijn goed geheel, zonder wederkeerige beleening, aan de Kerk op te dragen. Trouwens weet men dat bij zulke milddadigheden, aan geestelijke gestichten bewezen, doorgaans wordt uitgedrukt, dat zij geschieden ter bevordering der zaligheid van des schenkers ziele, of iets diergelijks. Het verhaal van Bruman strookt zeer wel met de historie van Goor, die boven is te boek gesteld: en de omstandigheid dat de brief in 't gerigte, of liever het gerigtshuis van den Grave van Twente afgegeven werd, en dat dit huis bij Goor stond, kan geene tegenwerping opleveren. Toen dit geschiedde behoorde Goor nog onder de Graafschap Twente, en Adolf had daar geen ander regtsgebied dan over zijne hoorige lieden: naderhand verkregen de Heeren van Goor, nu een onmiddelijk leen van het Stigt geworden, den patrimoniëlen regtswang over hunne goederen, en werden dezelve van Twente afgescheiden en tot eene afzonderlijke Graafschap verheven.

Nog blijft de vraag over, waarin deze Graafschap Goor bestaan hebbe, en welke grenzen men aan dezelve moet toekennen. Nademaal de gedenkschriften zwijgen, mag het geoorloofd worden geagt eene gissing te wagen. Het is bekend, dat het tegenwoordige Gerigt van Kedingen in twee kringen verdeeld is, de Goorsche en de Rijssensche

KWAR-
TIER VAN
TWENTE.

Kwartieren geheten. Van waar zulk eene afdeeling, hoedanig eene wij in geen ander rigteramt hebben aangetroffen? Zoude het dan zeer vreemd zijn te denken, dat de Goorsche Kwartieren den grond der oude Graafschap Goor besloegen?

Of deze Graafschap, nadat zij dus aan den Utrechtschen stoel gehegt was, onder een afzonderlijk bewind gebleven, dan wel aanstonds met dat van Twente vereenigd zij, kunnen wij niet bepalen. In eenen brief van den jare 1296 vinden wij Herman de Brothem,

(o) Ridder, Schout van Twente genoemd (o).
Bij *Racer*
Ged. II,
bl. 128,
not. n. In eenen anderen van 't jaar 1328 lezen wij ook van eenen Schulten van Twente-Landt (p).
Noch in dezen, noch in dien van den jare

(p) 1346, waarbij Jan van Arkel zijnen mannen en Dienstmannen van den lande van Twente en Dienstmannen van den lande van Twente hunne regten en vrijheden bevestigt (q), treft men eenige bijzondere melding aan van Goor: maar dat Jan van Arkel in den jare 1347 zijn

(q) Schoutambagt van zijnen lande van Twente, te gelijk met de bewaring van zijn Huis te Goor, aan Heer Reinoud van Koeverden toe-

(r) betrouwde, blijkt uit den brief door laatstgemelden afgegeven (r), welken wij als het oudste voor handen zijnde berigtschrift voor de Drostten van Twente mogen beschouwen.
Ap. *Matth. de reb. Ultraj.* p. 87.

(s) In 't volgende jaar droeg de Bisschop het Drostamt van Twente, te gelijk met die van Heda, p. 244. *J. à Leidis lib. XXIX*, cap. 10. Fredrik van Rechteren genoemd wordt (t),

(t) met last om die landen tegen den Hertog van Gelder te beschermen: doch weinig jaren later, te

Bij *Racer*,
Ged. II,
bl. 78.

te weten in Jan van Vernenburgs Landbrief van 1365, treffen wij Reinold van Koeverden aan als amptman in Twente en Gerrit van Typenkampe als Schout in Zalland (u); gelijk uit eenen brief van 't jaar 1385 blijkt, dat de amptman van Twente en die van Diepenheim onderscheiden personen waren (v). In 't algemeen kan men opmerken, dat de afscheiding of zamenvoeging der Drostampten en Kasteleinschappen in vroeger dagen geduurig verschilden en naar de omstandigheden geregeld werden; het welke met meer voorbeelden, ook uit andere streken van dit Gewest genomen, zoude kunnen getoond worden. Dan hoe het ook met het hooge regsgebied over de Graafschap Goor moge gesteld geweest zijn: zeker is het dat dezelve ten tijde van Fredrik van Blankenheim, in 't begin der vijftiende eeuw, nog als van Twente onderscheiden werd aangemerkt. In zekeren brief toch geeft hij zich blootelijk den titel van Bisschop van Utrecht, Grave van Goor en van Dalen, en in twee anderen dien van Bisschop van Utrecht, Grave van Goor en van Dalen, en Heer van de Landen Zalland, Drente en Twente (10). Nog leest men van Goor als van eenen afzonderlijken *pagus* in eenen brief van den jare 1421,

KWAR-
TIER VAN
TWENTE.

(u)
Bij *Dum-
bar, De-
vent.* II.D.
bl. 52.

(v)
Ald. I.D.
bl. 547.

(10) Zie deze brieven in Mr. *Racers Gedenkst.* VII, bl. 111 *volgg.*, die, ter staving van het gevoelen dat Goor en Twente één ding waren, zig genoodzaakt vond voor deze titels eene bijzondere reden te zoeken, die wij niet noodig hebben. Zie *Ald.* bl. 49. Evenmin oordeelen wij noodig te hebben aan te wijzen, hoe Twente onder het Stigt van Utrecht gekomen zij (zie *Ald.* II *St.*, bl. 87 *in 't beg.*) en dat het genoeg is te weten, dat het vroeger daar onder was dan de Graafschap Goor.

KWAR-
TIER VAN
TWENTE.

1421, bij welken de zelfde Kerkvoogd daar eenen vrijstoel oprigtte (11): en het is ons gansch niet onwaarschijnlijk voorgekomen, dat de kring van Goor in 't jaar 1450 nog een afzonderlijk gerigt uitmaakte, en niet zo als nu met dien van Rijssen vereenigd was; nadien in eenen brief van dat jaar uitdruklijk onderscheid gemaakt wordt tusschen het kerspel en Gerigt van Goor en van het kerspel van Rijssen (w).

(w)
Bij *Racer*,
Ged. VII,
bl. 304.

Dus lang in de duisternis der oude landbeschrijving omgedwaald hebbende, moeten wij hier ook nog een woord bijvoegen nopens het Huis te Goor, welks bewaring, gelijk wij zoo even zagen, in 't jaar 1347 aan Reinoud van Koeverden werd toebetrouwd. Heda en anderen verhalen, dat in den aanvang der veertiende eeuw door Bisschop Guij een kasteel te Goor gebouwd werd (x).

(x)
Beka, p.
109. *Heda*
p. 231.

(ij)
Ap. Dumbar
Anal. II,
p. 118.

Bruman schijnt te onderstellen dat dit op de zelfde plaats geschiedde, waar te voren het slot der Graven van Goor gestaan had (ij): maar dit is niet wel met de volgende berigten overeen te brengen. Men leest, dat Guij's sterkte in 't jaar 1348 door Engbert van Bronkhorst werd

(11) Zie *Dumbar Anal.* II, p. 286 et 290. *Pagus* beteekende doorgaans eenen kring van wereldlijk regtsgebied, en *Hertius Comm. et Opusc.*, vol. 2, tom. 5, p. 195, § 35 et 36 stelt het over tegen *parochia*, welk op 't kerkelijke zag. Evenwel durven wij met *Racer*, *Ged.* II, bl. 48 niet verzekeren, dat dit onderscheid altoos in 't oog gehouden werd: daar men althans de benaming van *pagenses* in de Longobardische Wetten duideljk voor parochianen gebezigd vindt. V. *Pippini Leges cap.* 26, in *Georg. Corp. jur. Germ. col.* 1184.

werd in brand gestoken (12); en het straks aangetogen stuk van 1421 zegt, dat voor dien vrijstoel die plaats verkoren werd, op welke eertijds het bisschoplijk kasteel gestaan had, welk toen verwoest lag, doch waarvan nog eenige overblijfsels te zien waren. Evenwel bestond er tusschen de gemelde jaren van 1348 en 1421 een Huis te Goor, de regten van welks Borgmannen in een brief van 't jaar 1365 worden aangetroffen (z). Ook bestond er niet zeer lang na het jaar 1421 een Huis te Goor, want in een brief van 't jaar 1450 lezen wij, dat Reinoud van Koeverden (ongetwijffeld een afstammeling van dien Reinoud, welken wij straks eene eeuw vroeger ontmoeteden) hetzelfde van het Stigt ter leen hield, zo als zijne voorvaderen sedert lang gedaan hadden (a): schoon wij nergens iets gevonden hebben, welk kan doen denken dat er tusschen 1421 en 1450 zulk een huis getimmerd is. Wat zullen wij nu uit dit alles besluiten? Dat er een Huis te Goor bestond lang vóór dat Bisschop Guij daar een kasteel bouwde, en zelfs lang vóór dat de Graafschap Goor zijnen ouden bezitter ontweldigd en aan het Stigt gehegt werd, blijkt uit de reeds gemelde (b) oude lijst bij Heda, waarin de Heer van Goor gezegd wordt beleend te zijn met het kasteel te Goor. Niets gebiedt ons te denken, dat dit niet meer in wezen was toen Guij het zijne optrok, schoon het waarschijnlijk toen als niet weerbaar genoeg zal aange-

KWAR-
TIER VAN
TWENTE.

(z)
Bij *Racer*,
Ged. III,
bl. 106.

(a)
Ald. VII,
bl. 305.

(b)
Boven bl.
8, not. 6.

B

ge-

(12) Zie *Heda* p. 243 en *Joh à Leidis Chron. Lib.* XXX, cap. 9. Bruman wil, dat hij de stad verbrand heeft, doch dit is ons niet gebleken. Zie bij *Dumbar Anal.* II, p. 123.

KWARTIER VAN TWENTE. gezien zijn. Zoude het dan vreemd zijn te onderstellen, dat hier twee bijzondere kasteelen geweest zijn, waarvan het oudste het jonger lang overleefde en in 't jaar 1450 nog bestond?

Zo veel meenden wij omtrent den ouden toestand van Twente te moeten voorafzenden, eer wij de beschrijving van deszelfs bijzondere deelen onder handen namen, van welken sommigen veelligt, op de zelfde wijze als Goor hier ter plaatze, aanleiding zullen geven, om over de wijze, op welke dit kwartier zijnen tegenwoordigen omvang gekregen heeft, iets nader te zeggen. Immers zijn de veranderingen, welke hetzelfde ook in later tijden ondergaan heeft, zeer gewichtig. Men hoore maar wat Boecop van deszelfs toestand in 't later gedeelte der zestiende eeuw getuigt.

„ In Twente (zegt hij) heeft niemand hooge heerlijkheid dan die Drost van Twente, Hakesbergen en Lage, dat Keteler nu in pandschap heeft; die Heer van Almelo heeft de dagelijksche jurisdictie van Almelo (c).”

(c) Thans egter treden wij niet dieper in dit onderwerp, en agten het mede onnoodig over de oude in onbruik geraakte Kwartiers Vergaderingen te spreken, omdat wij daarvan reeds het hoofdzakelijke bijgebracht hebben, en men elders dieswegens breeder berigt kan vinden (d).

(d) Zie II. D. bl. 252. Tegenwoordig bestaat dit Kwartier, met betrekking tot het hooge regtsgebied, uit drie deelen: het Drostamt van Twente, het Drostamt van Haaksbergen, waaronder Diepenheim mede begrepen is, en de Heerlijkheid Almelo.

Be-

*Beschrijving der Heerlijkheid Almelo
en Vriezenveen.*

De Heerlijkheid van Almelo en Vriezen-
veen, tusschen de Drostampten van Zal-
land en Twente in gelegen, wordt oostwaards
door het Gerigte van Ootmarssum, zuidwaards
door dat van Borne, ten westen door 't Ge-
rigte van Kedingen, ten noord-westen door
de Schoutampten van Hellendoorn en van
Ommen en den Ham, en eindelijk ten noorden
door het Schoutampt van den Hardenberg
begrensd; behalven dat zij nog ten noord-
oosten, met een kleinen hoek, aan het Graaf-
schap Bentheim stoot. Hare uitgestrektheid
wordt in de lengte, van het zuiden naar het
noorden, omtrent op vijf, en in de breedte,
van het oosten naar het westen, op twee
uuren gaans geschat; hoewel deze rekening
voor het noordelijke gedeelte, waar de Heer-
lijkheid veel smaller toeloopt, vrij wat afslag
moet lijden. De grond is hier, over 't alge-
meen genomen, bij uitstek laag en daar door
waterig; en dit te meer, doordien Almelo tot
eene vergaderplaatze strekt voor de wateren,
die uit het grootste gedeelte der Gerigten
van Ootmarssum, Oldenzaal, Borne en Del-
den daar heen afloopen: ondertusschen moet
het ten dezen opzichte nog niet weinig erger
zijn gesteld geweest, voor dat, ingevolge eene
overéénkomst, in den jare 1405, tusschen
Fredrik van Blankenheim, Bisschop van U-
trecht, en den Heer van Almelo opgerigt,
een weg of dijk, veelligt dezelfde die thans
de Daarler Dijk genaamd wordt en van den

ALMELO
EN VRIE-
ZENVEEN.
Gelegen-
heid.

ALMELO Ham over Daarle en voorts dwars door deze
 EN VRIE- Heerlijkheid tot in het Drostampt van Twente
 ZENVEEN. strekt, opgeworpen was; daar uit den hier-

(a) van nog voor handen zijnde brief (a) blijken
 Bij *Dum-* kan, dat men toenmaals, immers des winters,
bar, Anal. met geene rijtuigen uit Twente door het Al-
 tom. 2 p. melosche in Zalland konde komen, maar tot
 378. Zie dat einde zig met een veerschip of schuit
van Resol. van de Stad Almelo tot aan Wierden, welk
en Sted. v. in den brief den naam van *Wedervoert* draagt,
 d. 25 Apr. en dus wel tot op eenen afstand van een
 1650 en uur gaans, moest laten overzetten; en dat
 27 Apr. zelfs de Heer van Almelo, zoo voor het
 1661. missen van die veerschuit als voor het onder-

houden van den weg en de daartoe nodige
 bruggen, eenen tol bedongen heeft, die nog
 heden, ten voordeele van zijnen opvolger, te
 Wierden wordt ontvangen. Daarenboven, wat
 waarschijnlijk nog grooter veranderingen, door
 deze landstreek ondergaan, kan aanduiden,
 gebeurt het niet zelden, dat binnen de Stad
 Almelo zelve, bij het graven van putten of
 van kuilen tot het leggen van grondslagen
 voor huizen, ter diepte van agt of tien voet
 in de aarde stukken van korven gevonden wor-
 den, welke men voor vischkorven schijnt te
 moeten nemen. Dewijl het nu bekend is,
 dat *Loo* of *Lo*, in de oude sprake, hoog,
 of verhevener land beteekent, welk met lage
 of moerassige gronden is omgeven (b), en
 dat geen gering aantal van plaatzen in deze

(b) Landen zijne gedeeltelijke benaming daarvan
 otleend heeft (c): zoo is het geene stoute
 gissing te stellen, dat de hoek gronds, waar
 men in deze streek eerst bedagt geweest is
 hui-

Bena-
 ming.
 (b)
Kiliaan
 op *Loo*.
 (c)
 Zie 'taan-
 gehaalde
 in de
Nieuwe
Bijdrag. I.
 Deel bl. 8.

huizen te bouwen en een gehugt of dorp te vormen, hooger dan de omliggenden zijnde, uit die omstandigheid ook de benaming van *lo* ontvangen en vervolgens aan de onderhoorige landen medegedeeld hebbe. Met het voorafgaande *Alme* weten wij ondertusschen geen en raad: en nadien, gelijk hierna zal aangewezen worden, de Heeren dezer Heerlijkheid, van de vroegste bekende tijden, tot verre in de veertiende eeuw, mede geen en anderen naam dan *van Almelo* voerden; zo laten wij het, met anderen (d), in 't midden, of de Heerlijkheid aan hare Heeren, dan dezen aan gene hunnen naam hebben te danken. Het Vriezenveen, eertijds Almenveen of Almelveen geheten, heeft, buiten bedenking, van de Friezen of Vriezen, die het meest hadden toegebracht om het tot bruikbaar land te maken, zijne benaming ontvangen.

De opkomst van deze Heerlijkheid ligt, bij gebrek van genoegzame narigten, in 't duister. Onze Overijsselsche Historieschrijver Henrik Bruman, de bedrijven van Graaf Otho van Holland te boek slaande, merkt wel aan, dat de Utrechtsche Bisschoppen toen reeds, uit kracht van onderscheiden giftbrieven van Keizeren en Koningen van Austrasië of Oostfrankrijk, Twente onder hun gebied hadden gekregen; doch dat vermoedelijk het Graafschap Goor en de Heerlijkheden Almelo en Nijenhuis onder die giften niet waren begrepen (e). Dan behalven dat wij niet weten, of Almelo ten tijde dier giften al wel wezenlijk bestaan hebbe, zoo is het Kwartier van Twente niet gelijkerhand, maar bij gedeelten,

ALMELO
EN VRIE-
ZENVEEN.

(d)
Alting,
Notit.
Germ. Jn-
fer. Part.
II, p. 7.

Historie.

(e)
H. Bru-
man. Res
Transisal.
bij *Dum-*
bar, Anal.
tom. 2, p.
en 103.

ALMELO
EN VRIE-
SENVEEN.

en op verschillende tijden, onder het wereld-
lijk bestier van die Kerkvoogden gekomen ;
en kunnen wij deswegens uit die aanhaling
niets met zekerheid besluiten. Het waar-
schijnlijkste is, dat de Heeren van Almelo,
even als vele anderen, en even als de meeste
Steden van ons Vaderland, zig de voor hen
voordeelige omstandigheden van verwarde
tijden, en de zwakheid of behoeften der Lands-
heeren, hebben ten nutte gemaakt, en op die
wijze van tijd tot tijd hunne voorregten ver-
kregen. Wat hiervan zij, wij hebben, in
egte gedenkstukken, geen Heer, den naam
van Almelo dragende, aangetroffen vóór *Ever-
ard van Almelo*, die in eenen giftbrief van
Bisschop Godefrid, van den jare 1170, wordt
gemeld (f). Ook zijn wij, door mangel aan
(f) zulke stukken, buiten staat eene aanéenge-
Lindeborn schakelde opvolging der oude Heeren van
Hist. Almelo den lezer mede te deelen. Meer dan
Episcop. cap. 2 § 1, eene halve eeuw later vindt men van eenen
Daventr. p. 70, in Heer van Almelo gewaagd, die met vele
8vo. andere voorname Edelen in verbond trad,
om hunne vrijheden tegen Bisschop Otho te
verdedigen (g); en misschien dezelfde geweest
(g) is met dien *Henrik van Almelo*, welke het
Bruman verdrag, in 't jaar 1254 of daaromtrent, tus-
11. p. 104. schen den Grave van Gelder en Bisschop
Henrik van Vianden opgericht, hielp teeken-
(h) en met dien, welke, onder denzelf-
Id. 11. p. den naam, in eenen koopbrief van den jare
106. 1260, bij Heda (i) voorkomt, en welke, zeer
(i) waarschijnlijk, geen ander zal zijn, dan die
p. 215, edit. *Bu-* Henrik van Almelo, aan wien en aan wiens
chelii. Al- zoon *Arnold* en derzelve Erfgenamen, de
ting, l. cit. Sche-

Schepenen der Stad Oldenzaal, in 't jaar 1269 ALMELO EN VRIEZENVEEN. bij eenen gezegelden brief en onder eeden, ondersteuning tegen alle tegenstrevers, den Bisschop alleen uitgezonderd, beloofden (k). Drie jaar daarna ontmoeten wij, vermoedelijk denzelfden, Arnold van Almelo tusschen de onderteekenaars van den brief, waarbij Bisschop Jan van Nassau aan Genemuiden Stadsgerechtigheid heeft geschonken (l): doch van dezen tijd heeft men tot op den jare 1336 over te springen, om *Egbrecht van Almelo* aan te treffen onder de waarborgen der verpanding van het grootste gedeelte van Overijssel, welke Bisschop Jan van Diest genoodzaakt was, ten behoeve van Grave Reinoud van Gelder, te doen (m). Ook is deze Egbrecht van Almelo de laatste Heer van dien naam, welke ons als bezitter van Almelo is voorgekomen. *Bate, Lonkvrouwe van Almelo*, aan *Evert van Heker* geheten van der *Ese* gehuwd zijnde, schijnt deze Heerlijkheid op het huis der Heeckerens of der Rechterens, welk oorspronkelijk hetzelfde is, overgebracht te hebben; waaronder dezelve tot op den huidigen dag is gebleven.

Deze Evert van Heker met zijnen broeder Fredrik van Heker, Heer van den huize Rechteren, tegen Bisschop Jan van Vernenburg, deszelfs Bondgenoten en het Stigt van Utrecht, in twist en oorlog geweest zijnde, gaven zij te samen, nevens hunne huisvrouwen, in den jare 1367, eenen brief af, waarbij zij, hoofdzakelijk, beloofden: tegen hunnen lieven Heere, den Bisschop en deszelfs Opvolgers, noch tegen het Stigt of deszelfs

(k) *Deductie van de Rechtenen Gerechtigheden der Heerlijk. Almelo. Har- derw. 1749. Bijlage H. 1°.*
 (l)
Revis Daventr. Illustr. lib. 1, p. 26.
 (m)
Zie Dumbar, Anal. tom. 2, p. 264.

ALMELO
EN VRIE-
ZENVEEN.

onderhorigen, nimmer iets met hunne personen, huizen of sloten te zullen ondernemen; door anderen aangevallen wordende, zig niet te zullen verweeren, tenzij de Bisschop in gebreke bleve hun regt en voldoening te bezorgen; den Bisschop, dies tegen zijne vijanden benodigd zijnde, de beschikking over hunne sloten en vesten te zullen toestaan, en hem tegen allen, uitgezonderd zulken, waarvan zij, of die van hen, als Leenmannen, afhingen, te zullen helpen; en geene vijanden van het Stigt, of zodanigen die misdaden binnen hetzelfde bedreven hadden, onder hunne bescherminge te zullen nemen; voorts, dat zij, of hunne erfgenamen, zig *ummeer gheenre Hogher gerigte* zouden *onderwinden in den gestigte van Utrecht* buiten bevel, of hunne huizen in andere handen zouden brengen buiten oorlof des Bisschops van Utrecht; dat zij geen en buitenlandschen oorlog, dan onder zekere bedingen, zouden aanvangen; en dat zij bij hunne geschillen met de Heeren van Coverden aan de uitspraak van den Bisschop en zijnen raad zouden verblijven. In 't bijzonder verspraken Evert en Bate nog: zekere goederen, tot het Bisdom behoorende, te zullen kwijten en vrijmaken; hunnen Heere van Utrecht eene zekere schattinge binnen 't gerigte van Almelo te zullen toestaan; en al wat hem of den zijnen *sedert der soene* ontnomen was, weder te zullen geven. Het slot van dezen zoenbrief behelst de wijze, op welke zij allen, of hunne erfgenamen, ingevalle één of ander dezer punten niet behoorlijk nagekomen wierd, zig aan den Bisschop, op des-

deszelfs aanmaninge, door het *inrieden in eene stat op dessijt der ijssel der Deventer stat*, zouden onderwerpen (n). Ook sloot Evert van Heker, of van Hekeren, Heer tot Almelo, in den jare 1387, met verscheiden andere Edelen, een verbond van onderlinge verdediging, waarbij tevens een voet beraamd werd, op welken onderlinge geschillen, tusschen eenigen hunner ontstaande, gedurende de zes jaren, die deze overéénkomst plaats zoude grijpen, afgedaan moesten worden (o): en in den jare 1392 hebben die van den huize Almelo het Klooster Frenswegen niet verre van de Overijsselsche grenzen, in 't Graafschap Bentheim gelegen, doen timmeren (p).

Hoe wèl of kwalijk de gebroederen Fredrik en Evert de punten, bij den zoenbrief, in 't jaar 1367, aan Bisschop Jan beloofd, zijn naargekomen, is ons niet bijzonderlijk gebleken: doch, ten aanzien van den laatsten, zoude men kunnen aanmerken, dat het verbond van den jare 1387 daarmede reeds niet al te wèl schijnt te strooken; en dat een

nieuwe dadingsbrief van genoegzaam den zelfden inhoud, door hem en zijne huisvrouw Bate, in den jare 1394, aan Bisschop Fredrik van Blankenheim afgegeven, het vermoeden plaats kan doen grijpen, dat de vorige niet altoos ten vollen was onderhouden (q). Men kan er bijvoegen, dat de Heer van Almelo bij het verdrag tusschen Floris van Wevelikhoven en den Grave van Bentheim in 1389 getroffen, uitdrukkelijk was uitgesloten (r). Met dezen zelfden Kerkvoogd verdroeg zig de volgende Heer van Almelo, *Egbert*, Everts

B 5

zoon,

ALMELO
EN VRIE-
ZENVEEN.
(n)
Deductie
enz. Bij-
lage C.

(o)
Ibid. Bij-
lage F.

(p)
Overijs.
Chronijc-
ke bij
Dumbar,
Anal.
tom. 2, p.
339.

(q)
Dumbar,
Anal.
tom. 2, p.
339. *De-*
ductie enz.
Bijlage E.
Bruman,
l. l. p. 148.
Revius, l. l.
p. 88.

(r)
Dumbar,
l. l. p. 336.

ALMELO
EN VRIE-
ZENVEEN.

(s)
Deductie
enz. Bij-
lage D.
Dumbar,
2. tom. p.
378.

(t)
Deductie
enz. Bij-
lage K.

(u)
Ibid. Bij-
lage Hh.
1°.

zoon, in den jare 1405, over den Daarler Dijk, waarvan wij hier boven spraken: en de brieven, wederzijds hier omtrent afgegeven (s), zijn daarom te aanmerkelijker, omdat we in geen van vroeger dagteekening de hier meer dan eens herhaalde uitdrukking van *de Heerschap van Almelo* hebben aangetroffen. Evenwel bewijzen deze schriften geenszins, dat Almelo niet al eerder voor zulk eene Heerschap of Heerlijkheid kan zijn gehouden: maar schijnt men zelfs het tegendeel te mogen opmaken uit eenen gifbrief des naastvolgenden jaars (t), waarbij Bisschop Fredrik aan den toenmaligen en de volgende Heeren van Almelo, ten aanzien der opkomsten, die zij jaarlijksch van hunne goederen, binnen de Heerlijkheid gelegen, te ontvangen hadden, en zowel aan hen, als aan alle de Ingezetenen der Heerlijkheid, ten aanzien der mondbehoefden, die zij naar hunne huizen vervoeren wilden, vrijheid van den tol te Nijenbrugge heeft geschonken; en waarin men verder deze niet min merkwaardige woorden kan lezen: *ende wij, ende unse nacomelinge bisscopen te Utrecht, sullen die Heerschap van Almelo in hoeren alden rechten en vrieden laten, als die Heerschap bij unsen tijden gehad heeft. Beholtlick uns unser brieve die wij van der selver Heerschap hebben.* Het was met de mede-bewilliging van dezen Heer van Almelo (u), dat in het jaar 1406 de eerste grondslagen tot de oprigting van het Klooster *Sipkulo* werden gelegd, en dat men kort daarna, in 1407, begon te denken om, even buiten de Stad, een vrouwenklooster te stigten, welk door hem van allerleie

leie schattingen en diensten werd bevrijd (v). ALMELO EN VRIEZENVEEN.
 In den aanvang des jaars 1420 bevestigde Heer Egbert, onder beding van zekere erken- (v)
 tenissen en een aandeel in de breuken, ver- Ibid. BijlageHh.2.
 scheiden voorregten en keuren ten behoeve der bewooners van het Vriezenveen (w); en (w)
 wat later gaf hij ook diergelijke willekeuren Ibid. Bijlage B.1°.
 aan de Stad Almelo (x), die vervolgens door en bij
 de Schepenen en de Burgerij uitdrukkelijk Dumbar,
 aangenomen werden (ij): terwijl Rudolf van 2. tom. p. 415.
 Diepholt, toen Postulaat te Utrecht, veelligt (x)
 om zijnen aanhang tegen Zweder van Kuilen- Contra-
 burg te sterken, hem, op zijne beurt, in considera-
 den jare 1431, met zegel en brief, beloofde, tiën voor
 geene inbreuk op zijne oude regten te zullen den Heere
 maken (z). *Johan tot Almelo*, die Johanna van Alme-
 van Rhede in huwlijk had, vernieuwde in lo. Har-
 't jaar 1452 den brief, die, gelijk wij zagen, derw.
 ruim dertig jaren te voren door Egbert aan 1771. Bij-
 de Vriezenveenschen was geschonken (a). lage N°.1. Of
 eenig misverstand tot die vernieuwing aan- (ij)
 leiding gegeven hebbe, is ons niet gebleken. Deductie
 Beter weten we, dat, weinige jaren daar na, enz. Bij-
 tusschen *Sweder*, Heer tot Voerst en Keppel, lage A.
 thans bezitter dezer Heerlijkheid, en Schepenen (z)
 en Raad en de gemeente der Stad Almelo, Ibid. Bij-
 een geschil oprees, zo over het regt van lage L.
 naderkoop, den Heeren van Almelo binnen de (a)
 Stad toekomende, als over verscheiden andere Ibid. Bij-
 punten, welke het regtsgebied der wederzijd- lage B.2°.
 sche tegendingers betroffen; en dat hetzelfde en bij
 in 1462, door uitspraak van goede mannen, Dumbar,
 waaronder zig afgevaardigde Schepenen uit 2. tom. p. 427.
 de Steden Deventer en Oldenzaal bevonden, met bevestiging van Heer Egberts wille-
 keu-

ALMELO keuren, tot genoegen van beiden, werd bij-
 EN VRIE-gelegd (b).
 ZENVEEN.

(b) Dezelfde Steden zonden, in den jare 1508,
Dumbar, wederom ieder twee personen uit de regeering
 l.l. p. 439. af, om in het vereffenen van ettelijke on-
Deductie eenigheden, tusschen *Adolph van Rechteren*,
 enz. Bij-Heer tot Almelo, en die van de Stad ont-
 lage X. 2°. staan, als Dedingslieden te dienen. Men

(c) twistte, namelijk, over de breuken, het be-
 talen van zekere tinzen en eenen accijs te
 Almelo: gedeeltelijk vond men zig, onder
 vernieuwde bekragtiging van alle van ouds
 her onderling afgegeven brieven, door weder-
 zijdsche bewilliging; en gedeeltelijk zoude de
 Raad der Stad Deventer eene uitspraak doen,
 waaraan ieder zig, zijn regt onverkort, voor
 den tijd van vijfentwintig jaren, moeste hou-
 den (c). Ook vinden we, dat *Hendrik van*
Dumbar, *Rechteren* in 1564 nog eenen brief aan de
 l.l. p. 442. Stad Almelo verleend heeft (d), waarvan de
 (d) inhoud ons egter nergens is voorgekomen.
Deductie Wij hebben tot dusverre de voornaamste fei-
 enz. Bij-ten, welke den oorsprong of der opkomst
 lage S. 2°. dezer Heerlijkheid, of den regten, die hare
 p. 224. Heeren van tijd tot tijd geoefend hebben,
 eenigermate licht kunnen bijzetten, zo als
 dezelve ons bij het doorbladen van oude on-
 verdagte gedenkstukken zijn voorgekomen, in
 eene geschiedkundige orde opgegeven: ten
 einde een iegelijk in staat te stellen, met
 eigen oogen de waarde der menigvuldige en
 somtijds gewigtige geschillen in te zien, die
 in later dagen, en nadat de bevestigde vrij-
 heid den regeeringsvorm van dit, zowel als
 van de overige vereenigde gewesten, op eenen

vas-

vaster voet gezet had, over de regten, den Heeren van Almelo toekomende, telkens zijn ontstaan; en die wij nu nog eerst, met alle mogelijke beknoptheid, zullen dienen te ontvouwen, om zo den weg te banen tot het aantekenen van die regten, welke, heden ten dage, werkelijk door die Heeren goeoffend worden.

Reeds ten tijde van het twaalfjarig Bestand, beklaagde zig *Johan van Rechteren*, Heer tot Almelo, aan Ridderschap en Steden over den Drost van Twente, welke van Ingezetenen der Heerlijkheid geldboeten gevorderd had, die hij oordeelde aan hem alleen toe te komen (e); en geduurig viel er, wanneer door Almelosche onderzaten eenig misdrijf begaan werd, verschil over de vraag, of dat voor lijfstraffelijk (*capitaal*) dan voor burgerlijk (*civil*) moeste gehouden worden, en dus tot de kennis van den Drost, welke het hooge, dan tot die des Heeren van Almelo, welke het lage regtsgebied in handen had, behoorde: 'tgeen aanleiding gaf, dat de Staten, in den jare 1627, uit aanmerking der naauwe bloedverwantschap, die toen tusschen den Drost van Twente, Robert van Ittersum, en den Heer van Almelo plaats had, en ter voorkoming van daar uit te spruiten ongelegenheden, den laatsten, bij voorraad, toestonden, ook het hooge regtsgebied, op zijne eigen kosten en mits den eed aan hunne handen afleggende, in zijne Heerlijkheid te oefnenen (f). Omtrent den zelfden tijd was er, tusschen Heer Johan en de Ingezetenen van 't Vriezenveen, een geding begonnen over den zin des briefs, aan dezen

ALMELO
EN VRIE-
ZENVEEN.

(e)

*Resol. van
Ridd. en
Sted. v. d.
14 Mei*

1618. Zie
*Considera-
tioni op
't Request
van den
Heer van
Almelo.
Devent.*

1751 Bij-
lage F.

(f)

Ibid. Bij-
lage C. en
*Request
voor J.
Smelt.* Bij-
lage L.

ALMELO
EN VRIE-
ZENVEEN.

in den jare 1452 geschonken, volgens welken zij van ieder hoeve jaarlijksch eene zekere erkenenis op den huize Almelo moesten betalen; en de vraag was, of die zelfde last lage op de, sedert dien tijd, nieuws aangemaakte landen. De Vriezenveenschen, bij regtelijke uitspraak in 't ongelijk gesteld zijnde, bragten de zaak met beroep aan Ridderschap en Steden, wier eidelijke beslissing egter werd voorgekomen door eene minnelijke dading, die vier jaar daar na, in 1638, zelfs door een Staatsbesluit bekrachtigd werd, en volgens welke zij eene bepaalde somme aan hunnen Heer op te brengen hadden, waarmede alle deszelfs eischen uit dezen hoofde, eens vooral, zouden wezen gedood (g).

(g) *Dumbar, Anal.* De zoon en opvolger van Johan, Zeiger van *Rechteren*, dien Ridderschap en Steden hadden toegestaan het hooge regtsgebied even als zijn vader te blijven oeffenen (h), had niet zo dra,

(h) *Resol. v. d.* meerderjarig geworden, het bewind zijner zaken 19 Maart in handen gekregen, óf hij zag zig in ge- 1642 en v. schillen gewikkeld met de Regeering en de 1648. *Zie* Ingezetenen der Stad. Men trof wel, eerst in 1649, en nog eens agt jaren later, zekere *Consideratien op* overéénkomsten: doch die beletteden niet, dat *'t Request enz.* Bij het misverstand reeds wederom in 't jaar 1660 *lage D. en E. en 't Request voor J. Smelt.* aanleiding tot verscheiden regtsgedingen gegeven had, en in het vervolg nog meerder ongelegenheden scheen te zullen baren. De *Bijlage L. 1°.* voornaamste oneenigheid liep toen, zo het schijnt, over de keur van Stads Regeering, de jagt, de breuken, en eenige andere punten, die het minder regtsgebied binnen de Stad betroffen: en de Staten vonden, ter wegruiming

ming van dezelve, goed, drie hunner leden af te vaardigen, ten overstaan van welken dan ook alles, ten deele door uitspraak, onder hernieuwde bekrachtiging van vorige giftbrieven en overéénkomsten, werd beslegt (i). Een geschil, welk onder den volgenden Heer, *Adolph Hendrik*, broederszoon van Zeiger, met den Heer van de havezate Schulenborg, over het heffen van zekeren tol, ontstond, verdient daarom onze opmerking, dewijl bij die gelegenheid, in eene Publicatie, namens den Heer van Almelo geschiedende, werd staande gehouden, dat de Ingezetenen der Heerlijkheid, volgens zeker hun toegestaan regt, ongehouden waren, hetzij dáár, hetzij ergens elders in de Provincie, tol te betalen (k): schoon mij wegens den uitslag dezès geschils niets verder is gebleken, dan dat de Staten, de eindelijke beslissing tot de aanstaande Klaringe verschuivende, het heffen van dien tol inmiddels deden staken (l). Een ander misverstand, welk wat later tusschen dien zelfden Heer en het steedje Almelo oprees, en over het heffen van werfgeld en van eene belasting op de wijnen en brandewijnen liep, werd, door tusschenspraak van afgezondenen uit de Ordinaris Gedeputeerden, in den jare 1683, zeer ten voordeele van den eerstgenoemden hijgelegd (m): en hoewel dit verdrag, ten aanzien der dranken, maar voor den tijd van deszelfs leven moest stand grijpen, vinden we nogthans, dat Ridderschap en Steden hem, op zijn vertoog, na het oprigten der Monopolie van den brandewijn, in 't jaar 1728 ter schadeloosstelling, bij voor-

ALMELO
EN VRIE-
ZENVEEN.

(i)
Deductie
enz. Bij-
lage S. 2°.

(k)
Ibid. Bij-
lage N. 2°.

(l)
Resol. v. d.
25 Maart
1677.

Ibid. Bij-
lage O. 2°.

(m)
Ibid. Bij-
lage Aa.
1°. 2°. en
3°.

ALMELO raad, vijftwintig gulden jaarlijksch toe-
 EN VRIE- wezen (n), en dat deze schikking nog tot
 ZENVEEN. op den huidigen dag wordt agtervolgd.

(n) *Ibid.* Bij- Adolph Henrik van Rechteren, die niet alleen
 lage Aa. namens den Staat verscheiden Gezantschappen
 4°. en 5°. en in de Provincie de aanzienlijke bedieningen

eerst van Drost van Vollenhove en naderhand
 van Drost van Twente bekleed had, maar
 ook in het jaar 1705 met zijn huis door den
 Keizer tot den Gravenstand was verheven,
 overleed in den jare 1731, na dat Ridder-
 schap en Steden, lang te voren, hem uit-
 drukkelijk toegestaan hadden, zijne Heerlijkheid
 met eene altoosduurende erflating over de
 hand (*Fideicommiss*) te bezwaren, ten einde die
 steeds in de nedergaande lijn te doen afda-
 len (o).

(o) *Resol. van* Graat Adolph Philip Zeiger, dien het, zo
Ridd. en weinig als den vader, aan vrij gewigtige ge-
Sted. v. d. schillen, nopens de regten, hem als Heer van
 20 Apr. Almelo toekomende, heeft ontbroken. Tot
 1707.

het voornaamste van dezen werd in den jare
 1747 aanleiding gegeven, door dat twee
 schippers, te Almelo burgers zijnde, en te
 Ootmarssum, in Twente, een misdrijf gepleegd
 hebbende, dieswegens en door den Drost van
 Twente en door den Heer van Almelo in
 regten betrokken werden. Daar de laatste,
 die de beklaagden zelf in ligchaamlijke bewaa-
 ring gesteld had, ronduit geweigerd had
 dezelve aan den Drost over te leveren,
 bragt deze de zaak in de Vergadering der
 Staten; welke verstonden, dat die overleve-
 ring, eens ieders regt onverkort, zoude moe-
 ten geschieden. Egter geschiedde zij niet;
 door-

doordien de gevangenen, nadat de Heer van Almelo vergeefsche poogingen gedaan had om het Staatsbesluit veranderd te krijgen, middel ter ontkoming hadden weten te vinden: doch dit alles had ten gevolge, dat Ridderschap en Steden, het regt van gemelden Heer tot de oefening van 't lijfstraflijk regtsgebied in twijffel trekkende, hem aanschreven dat hij dit regt zoude moeten doen blijken; waaraan hij ook wel herhaaldelijk trachtete te voldoen, maar waarin hij niet, noch ook in 't voor slaan van eene bemiddeling, naar genoeg en der Vergadering konde slagen. De voorname hinderpaal tot het treffen van een vergelijk schijnt daarin bestaan te hebben, dat de Heer van Almelo beweeren wilde, zijne Heerlijkheid sedert ondenkelijke tijden in 't bezit van het lijfstraflijk regtsgebied geweest te zijn, en alleen maar aanbod hetzelfde ter leen van de Provincie te ontvangen, onder belofte van 's Lands wetten in de oefening te zullen agtervolgen: terwijl men 't onder de leden der Staatsvergadering vreemd vond, dat hij van de uitdruklijke besluiten (p), waarbij dat regtsgebied, in 1627 en 1648, aan vorige Heeren verleend was, in 't geheel niet gewaagd had, en oordeelde, dat een volgende Heer, noch anders dan uit den name van Ridderschap en Steden, noch zonder op zijn verzoek een diergelijk besluit bekomen te hebben, het meergedagte regtsgebied oefenen mogte (q). Hoe dit zij, de Graaf, nadat hij een uitvoerige *Deductie van de Rechten en Gerechtigheden der Heerlijkheid Almelo* in 't algemeen had doen opstellen

ALMELO
EN VRIE-
ZENVEEN.

(p)
Hier voor
bl. 29 en
30 aange-
haald.

(q)
Zie *De-
ductie enz.*
Bijlagen
onder Qq.
en *Resol.*
van Ridd.
en *St. v. d.*

7 en 8
Febr.
9 Nov.
1748.
10 en 8
Jan.
25 April,
20 Nov.
in 1749.

ALMELO
EN VRIE-
ZENVEEN.

in druk uitgeven, vervoegde zig door een verzoekschrift, met vele bewijsstukken bekleed, aan den Heere Erfstadhouder, de beslissing der zake in deszelfs handen overgevende: en toen dit verzoekschrift door Zijne Hoogheid aan Ridderschap en Steden, om daarover derzelve bedenkingen en berigt te hooren, was overgezonden, kwam hierop eene volgens Staatsbesluit gedrukte wederlegging, onder den titel van *Consideratien op 't Request enz.*, in 't licht (r), welke eerlang wederom door een gedrukt tegenschrift van den kant des Heeren van Almelo, onder den naam van *Contra-consideratien* (1) werd gevolgd. Sedert bleef de zaak eenigen tijd slapen, en wel tot in 't jaar 1753, wanneer op nieuw eenige middelen tot een verdrag, hoewel vergeefs, werden uitgedagt en voorgeslagen (s): dan in 't volgende jaar werd men het, de goedkeuring van de Prinsesse Gouvernante, die ook straks daarna inkwam, voorbehouden, hierop eens: „ dat den tegen- „ woordigen Heer van Almelo, voor ditmaal „ verzoekende om hij de oefening van 't lijf- „ straflijk regtsgebied gelaten te worden, mits „ zig daarin alleszins naar de Landregten en „ wet-

(r)
Zie *Resol.*
v. d.
19 Maart,
8, 21 Apr.
26 Nov.
1750.

(s)
Zie *Resol.*
v. d.
30 Maart,
18 April,
7 Juli,
22 Nov.
1753.

(1) Deze gedrukte stukken zijn het, waarvan wij de Bijlagen hiervoor telkens op den rand hebben aangehaald. Een opmerkend Lezer zal hebben gezien, dat we ook alleen van die Bijlagen, en niet van de verhandelingen zelve gebruik gemaakt hebben, en tevens de oorzaak onzer handelwijze bevroeden. Onze zaak was hier niet, de regten dezer Heerlijkheid te wikken, dan alleen getrouwelijk op te geven, wat daar omtrent was voorgevallen; en deze is te gelijk de reden, waarom wij dezelve, niet op eenen systematischen trant, maar volgens den leidraad der tijden, hebben beschreven.

„ wetten van Overijssel gedragende, daarin ALMELO
 „ door Ridderschap en Steden toegestemd EN VRIE-
 „ zoude worden; en dat in het toekomstige ZENVEEN.
 „ zijne opvolgers, het zij al of niet meerder-
 „ jarig, met dat regtsgebied, tegen betaling
 „ van een dubbeld heergewaad, door den
 „ Lieutenant Stadhouder der Leenen, zouden
 „ worden beleend (t).” Hiermede nam deze (t)
 twist een einde. Hangende denzelfden hadden Zie Resol.
 die van 't Vriezenveen verscheiden bezwa- v. d.
 ren, en wel nog latelijk, onder anderen, 21 Maart,
 daar over, dat hij den door hen aangestel- 6, 13 Apr.
 den Schout weigerde in eed te nemen, tegen 1754.
 hunnen Heer ingebracht (u); doch dezelve (u)
 waren ten dezen tijde ook reeds vereffend. Notul. der
 Twee Heeren, daartoe gelast, hadden de par- Gedeput.
 tijen weten over te halen om in ettelijke v. d.
 punten van vergelijk te bewilligen, welke 7, 29 Aug.
 vervolgens met de goedkeuring der Staten 1752.
 werden bekrachtigd. De gewichtigsten derzelve
 behelsden, dat de verkiesing van den Schout
 volgens den brief van 1420 (v) en opgevolgde (v)
 gewoonte (w), en de aanstelling van Zestienen, Zie Dum-
 Zetters en Kerkmeesters als van ouds ge- bar, Anal.
 schieden, en het al of niet geven van schapen tom. 2,
 of lammeren aan den vrijen wil der Ingeze- pag. 422.
 tenen gelaten zoude worden (x). Meer werks (w)
 had het in, verscheiden oneenigheden, die Zie De-
 omtrent dezen tijd over de grensscheidingen ductie enz.
 der Heerlijkheid ontstonden of herleelden, Bijl. W.
 tot ieders genoegen, uit de wereld te helpen. (x)
 Hiermede werden ondertusschen de grenzen Resol. van
 van Almelo op geenen vasten voet gebragt, Ridd. en
 en 't blijkt dat dezelve hier omstreeks nog Sted. v. d.
 bijkans overal eene duidelijke bepaaling ont- 16 Sept.
 beer- 1752,
17 Apr.
1753.

- ALMELO beerden. Immers was den Graaf, op de klacht
 EN VRIE- der provinciale Sipkulosche Meieren, belet zig
 ZENVEEN. zekere veen-akkers toe te eigenen (ij), en men
 (ij)
Resol. v. d. betwistte hem ook het regt van op zeker
 17 Nov. gemeen veld, tusschen Sipkulo en de Strijpe
 1758. in het Graafschap Bentheim gelegen, en de
 (z)
Resol. v. d. *Bruine Haar* genaamd, nieuwe huizen te zet-
 15 April, ten en boeren erven aan te leggen, gelijk van
 16 Juni tijd tot tijd door hem was geschied; hoewel
 1763 en hij omtrent beiden staande hield, dat zij onder
 15 Maart hij omtrent beiden staande hield, dat zij onder
 1764. No- zijne Heerlijkheid waren gelegen (z). 's Prinsen
tul. der Domein-raad had zig, namens die van de
Gedep. v. Strijpe, de zaak ook aangetrokken (a); dan
 d. 16 Juni, schoon zij wel van tijd tot tijd levende werd
 2 Aug. gehouden en de aandagt der Staten bezig
 1763. hield (b), duurde het egter tot in den jare
 (a)
Zie Resol. 1770, eer men aan eene eindelijke afdoening
 v. d. konde geraken: maar toen werd tusschen
 22 Maart 1764. Gemagtigden uit Ridderschap en Steden en
 (b)
Zie Resol. den Heer van Almelo eene overéenkost ges-
 v. d. sloten, en straks daarna door die vergadering
 23 Maart zelve goedgekeurd, volgens welke het Klooster
 1764, 20, Sipkulo met de Strijper en Monniken Dijken
 23 Maart, tot Zalland, en de Bruine Haar, onder zekere
 15, 19 bedingen, tot de Heerlijkheid zoude behoo-
 April ren (c); en in 't volgende jaar werden de
 1765. grenzen van deze, hier ter plaatze, door
 (c)
Zie Resol. steenen palen, meest overal, naauwkeurig
 v. d. uitgebaakt (d). Omtrent ten zelfden tijde
 6 April, slaagden dezelfde Gemagtigden nog in 't vast-
 17 Oct. stellen der scheiding tusschen Almelo en eene
 1770. (d)
Zie Resol. streek van Twente, Zenderen of 't Borner
 v. d. Broek, in welker midden een uitgestrekt stuk
 23 Oct. gronds gelegen was, waarvan, voor meer dan
 1771. twee eeuwen, bij uitspraak van gekozen
 Scheids-

Scheidsmannen , het gebruik aan de Ingezeten van beiden toegekend, de eigendom voor onzijdig (*neutraal*) verklaard was (e): doch waarover thans jaren herwaards een regts-geding had gehangen, daaruit ontstaan, dat de wederzijdsche partijen, die uitspraak kwalijk nakomende, zig sedert gedeelten van dien grond hadden zoeken aan te matigen. Men koos nu den zekersten weg om diergelijke geschillen in 't vervolg te voorkomen, door den twist-appel, tot onderling genoeg van der twistenden, te deelen (f). Zie daar dan een beknopt verslag wegens die geschillen, welke de Heeren van Almelo, nu tegen dezen, dan tegen anderen, uitgehouden hebben, en welke bemiddeling of beslissing derzelve regten meer en meer op eenen vasten voet heeft gebracht; hoewel de tijd, waarin wij dit schrijven, reeds wederom nieuwen heeft zien geboren worden, die tot volgende bepalingen aanleiding zullen kunnen geven. Het gezegde is genoeg, om te doen zien, dat deze Heeren vrij aanzienlijke regten in hunne Heerlijkheid oeffenen. Ten aanzien van het Hooge Regts-gebied staat de Heer van Almelo, in vele opzichten, met de Drost en gelijk; en daarenboven valt van het Landgerigte van Almelo en van dat van Vriezenveen aan hem het beroep (g): de jagt oeffent hij bijkans alleen, en ook het uitsluitend regt van in zekere vrede-wateren te visschen (h): hij heeft de begevinge van verscheiden Vicarien, welke eertijds in de Kerken van Almelo, Vriezenveen, Wierden en Goor gestigt zijnde, nu grootendeels dienen om jonge lieden in 't

ALMELO
EN VRIE-
ZENVEEN.

(e)

Zie Resol.
v. d.
23 Oct.
1771.

(f)

Zie Resol.
v. d.
19 Apr.,
20 Nov.
1738,
24 Oct.
1770,
5 Apr.
1771,
23 Oct.
1772.
Zie ook
D. IV,
bl. 115.

(g)

Zie D. III
bl. 611.

(h)

Zie De-
ductie enz.
Bijlage S.
2°.

ALMELO voortzetten hunner letteroefeningen te onder-
 EN VRIE- steunen (i); en geen gering aandeel in de
 ZENVEEN. vervulling der in de Heerlijkheid openvallende

(i) *Ibid.* Bij- ampten, gelijk men ter vereischter plaatze
 lage Hh. aangeteekend zal vinden. In oude brieven (k)
 7°, 8°, 9°.

(k) wordt van eenen Amptman der Heerlijkheid
 Bij *Dum-* gewag gemaakt; doch deze bediening, of al-
bar, Anal. thans derzelve benaaming, is thans niet meer
 tom. 2, in wezen. Ook had de Heer voortijds zijne
 p. 421 en Borgmannen, als hoedanigen *Herman van*
 422. *Pelye* en *Otte van Bellinckhove*, in een stuk
 van 't midden der vijftiende eeuw, met name

(l) worden genoemd (l). Dezelve beroept alle de
Ibid. p. Predikanten, Kosters en Schoolmeesters: hij
 435. *De-* geniet van de Provincie, gelijk we boven (m)
ductie enz. zagen, even als de groote Steden, eene schade-
 B. 1° en 2°. loosstelling wegens het oprigten van de Mo-
 (m) nopolie: en trekt goede inkomsten uit eene

Bl. 31. uitgestrekte Leenkamer (n), welke met de
 (n) Heerlijkheid is verbonden. Zijne regten strek-
Zie De- ken zig zelfs uit buiten zijne Heerlijkheid;
ductie enz. Bijlage want, behalven den tol, die zijnentwege te
 Ff. 2°. Wierden wordt geheven (o), heeft hij hier 't regt

(o) Zie hier van eenen Predikant en Koster, en te Sipkulo
 v. bl. 20. dat van eenen Schoolmeester aan te stellen.

De Heerlijkheid bestaat uit drie deelen: het
 Steedje Almelo, het Landgerigt van Almelo,
 en het Gerigt van Vriezenveen.

Stad Het Steedje, welk in een brief van 1394 (p)
 Almelo. nog onder de benaaming van een dorp schijnt
 Historie. door te gaan, is waarschijnlijk zijnen aanwas
 (p) Bij *Dum-* schuldig aan 't leggen van den Daarler dijk,
bar, Anal. waarvan wij boven (q) hebben gesproken:
 tom. 2, want dit opende niet alleen den weg om uit
 p. 341. de aangrenzende landstreken, en zelfs van
 (q) Bl. 19. hoo-

hooger op uit Duitschland, hier door naar Deventer en Zwolle te komen; maar bedwong tevens het nog wijd en zijd verspreide water, zo dat het tot de schuitemvaart konde dienen. Immers worden thans verscheiden beken, uit het Drostamp van Twente afkomende, een weinig boven Almelo vereenigd, en lopen eerst onder den naam van de Aa, naderhand onder dien van de Regge, voort, tot dat zij zig, een half uur gaans beneden Ommen, in de Vegt uitstorten, en dus bekwaame gelegenheid geven om de koopwaren van en naar Zwolle te vervoeren. Wat van dit alles zij, een geschrift van den jare 1407 (r) is het oudste, waarin ons Almelo met den naam van stad is voorgekomen; en hare eerste beschreven willekeuren zijn buiten twijffel die, welken de Schepenen en Burgerij in 1420 van Heer Egbert aannamen (s). De oude Stads gragten toonen, dat dezelve voormaals niet half zo groot was als tegenwoordig. Van poorten of vesten is thans geen overblijfsel meer te vinden; doch naar sommiger (t) verhaal, schijnen dezelve gedurende den oorlog met Spanje te zijn verdelgd. Eene andere ramp moest dit Stedje reeds te voren, in den jare 1515, uitstaan; te weten eenen fellen brand, die het grootste gedeelte der gebouwen verteerde.

Almelo is tegenwoordig eene open plaats, bestaande uit eene zeer lange straat, die zig ten Zuiden en ten Noorden uitstrekt, en uit eenige weinige kleine straatjes, die zijde-wards aflopen. De huizen, welke in 't midden van deze eeuw gerekend werden

ALMELO
EN VRIE-
ZENVEEN.

(r)
Deductie
enz. Bijla-
ge Hh. 2°.

(s)
Zie hier
voor bl.
27.

(t)
Halma
Tooneel
der
Vereen.
Nederl.

Gebou-
wen.

ALMELO omtrent zeshonderd gezinnen te bevatten, zijn
EN VRIE- grootendeels zindelijk opgetrokken, en geven
ZENVEEN. haar een fraai en bloeiend aanzien; zo wel
als het lopend water, waarmede zij op drie
plaatsen doorgesneden wordt, en dat agter
de huizen omloopt, veel toebrengt tot het
gemak van hare linnen-weeverijen. In geval
van verkoop heeft de Heer van Almelo,
onder zekere voorwaarden, het regt van
Naderkoop, gelijk uit de brieven, daarvan
voorhanden zijnde, breder kan worden ver-
nomen (u). De Kerk, die in 't jaar 1236

(u) gestigt en aan den H. Gregoor toegewijd
Zie Dum- was, zeer bouwvallig en ook voor de ge-
bar, Anal. meente te klein geworden zijnde, werd in
tom. 2, 1733 bijkans geheel afgebroken en in eene
pag. 440. ruime kruis-kerk veranderd, die met eenen
Deductie steenen toren is voorzien. In de kerk ziet
enz. Bijla- men een fraai orgel en eene statelijke graf-
ge H. 2° tombe van zwart en wit marmer ter eere
en 3°. van Grave Adolph Henrik, welke reeds eene
aanmerkelijke somme tot den herbouw der-
zelve bestemd had, en van zijne gemaalinne,
door hunne kinderen in 1772, langen tijd
na beider afsterven, opgerigt. Dezelve be-
hoort onder de Klassis van Deventer, en
werd voormaals door éénen Predikant be-
diend: maar in 't jaar 1653 is er, wegens

(v) het toenemen der Gemeente, een tweede
Deductie bijgekomen (v), wiens wedde gedeeltelijk
enz. Bijla- door de Provincie wordt betaald (w). Men
ge Gg. 1°. zal begrijpen, dat de vergadering talrijk zijn

(w) zal begrijpen, dat de vergadering talrijk zijn
Resol. v. moet, wanneer men aanmerkt, dat die uit
d. 11 Apr. het Rigterampt ook in de stad ter kerke
1684, en
24 April gaan, en dat de ingezetenen van beiden
1691. ge-

gerekend worden, ten minsten voor vier ALMELO
EN VRIE-
ZENVEEN.
vijfde deelen tot de hervormde gezindheid te
behooren. De Mennoniten, tot die genen
behoorende welke te Amsterdam in de Zon
zamenkomen, maken een aanzienlijk gedeelte
uit van stads inwooners, en oeffenen in een
huis, dat van binnen tot dit gebruik ingerigt
is, hunnen Godsdienst. Men mag hunne
Gemeente wel op honderd en vijftig ledematen
begrooten. De Joodsche natie heeft hier ook
eene Synagoge. Het stadhuis, in den jare
1690 gebouwd, is hegt en vierkant, en heeft
een agthoekig torentje in 't midden. Voor
hetzelve wordt alle Dingsdagen en Vrijdagen
markt gehouden (x), waarop de handel voor-
namelijk bestaat in koorn. Het St. Anthonijs
Gasthuis, welk voor oude behoeftige burgers,
zo mannen als vrouwen, bestemd is, werd in
1596 gestigt, en in 1772 hertimmerd. Ook is
de stad met eene bank van Leeninge voorzien.

De Regeering bestaat uit vier Burgemees- Regeer-
ring.
teren en twaalf Gemeentslieden, die telkens
voor een jaar worden gekoren. Het getal
der laatsten was te voren niet meer dan agt.
Dezen kiezen, op den een en twintigsten van
Sprokkelmaand, voor de eene halfte de Heer, en
voor de andere halfte de afgaande Burgemees-
teren: den volgenden dag kiest de Heer twee
Burgemeesteren, en zeven van de twaalf
Gemeentslieden, tot dat einde uitgeloot,
kiezen thans, 't welk eertijds door de Bur-
gerij geschiedde (ij), de twee anderen, waar
na zij alle vier in handen van den Rigter
des Landgerigts den eed afleggen. De Zie De-
ductie enz.
Bijlage
Ff. 1°.
Burgemeesteren, die tevens Schepenen zijn, oef-

ALMELO oeffenen het burgerlijk Regtsgebied, en van
 EN VRIE- hunne regtbank valt aan de stad Deventer
 ZENVEEN.

(z) het beroep (z). Zij hebben eenen Secretaris,
 Zie D. III, die voor zijn leven door den Heer en de
 bl. 606. Burgemeesteren gezamenlijk wordt aange-
Racer,
Ged. II, steld (a). De kleine breuken worden tusschen
 167. hen en den Heer verdeeld. De Gemeents-

(a) lieden moeten in alle zaken van bezwaar en
Deductie
enz. Bijla- belasting van de stad gekend worden (b).
 ge T. 1° Het wapen van de stad bestaat uit drie
 en 2° zilveren ruiten op een blaauw veld.

(b) Het Landgerigt van Almelo wordt ten
Zie De-
ductie enz. Noorden bepaald door de Vriezenveensche
 Bijlage S. Aa, ten Oosten door 't Gerigt van Ootmars-
 2° sum, ten Zuiden door dat van Borne, en

ten Westen door dat van Kedingen. De
Landge-
rigt van
 Almelo. Rigter, die hier ook te gelijk Ontvanger van
 's Lands middelen is, wordt voor zijn leven
 door den Heer aangesteld; en de hem on-
 derhoorige huisgezinnen worden op een getal
 van omstreeks vierhonderd begroot.

Huis te Kort bij de stad, aan de Oostzijde, ligt
 Almelo. het Huis te Almelo, de woonplaats van den
 Heer. Dit was voormaals een naar de ge-
 woonte dier tijden bevest slot: maar, in den
 Spaanschen oorlog tot op den grond afge-
 brand zijnde, werd het door Heer Zeiger,
 in den jare 1662, naar eenen nieuwer smaak,
 herbouwd. Hetzelve is ruim, aanzienlijk en
 met zijn voorplein door een breede gragt
 omringd, terwijl de daaraan liggende vrij uit-
 gestrekte tuinen nog door eene tweede gragt
 worden ingesloten. Van voren ziet het op eene
 zeer lange eiken laan, welke zig regt Oostwaards
 uitstrekt; en ter wederzijde van deze vindt
 men

men aangename wandeldreven, en eene wild-
baan, waarin herten onderhouden worden.

Ten Noordwesten van het Steedje stond
eertijds een Klooster voor Franciskaner
Nonnen, hetwelk in den jare 1407 gebouwd
en aan de H. Catharina toegewijd was (c),
doch in het jaar 1665 werd afgebroken. Bij
deze plaats staat thans een huis, door de
Heeren van Almelo gestigt en ook nog
onderhouden, waarin aan ettelijke arme
huisgezinnen wooning en verdere noodwen-
digheden wordt gegeven.

ALMELO
EN VRIE-
ZENVEEN.
Klooster
en Ar-
menhuis.

(c)
Zie hier
v. bl. 26.

Behalven het Huis te Almelo, waarvan de
Heeren ten Landdage beschreven worden, heeft
men binnen den omtrek van 't Landgerigte,
tusschen het steedje en Wierden, nog eene
Havezate, den Bellinkhof genaamd, waarvan
egter tegenwoordig niemand in de beschrijving is.

Bellink-
hof.

Meer dan de helfte van den grond, door-
gaans in dit gerigt laag, ligt onbebouwd en is
open veld of broekland; het bebouwde geeft
gedeeltelijk koorn, doch verre het meeste deel
wordt met lijnzaad bezaaid, hetwelk men wil
in de geheele Provincie nergens beter te tieren
en fijner vlas voort te brengen dan hier.

Voort-
brengsels.

Het Gerigte van Vriezenveen 't welk met
zijn Zuider gedeelte tegen dat van Almelo,
ten Noorden met een punt tegen 't Schout-
ampt van den Hardenberg, ten Oosten tegen
het Graafschap Bentheim en 't Gerigte van
Ootmarssum, en eindelijk ten Westen tegen
dat van Kedingen en de Schoutampten van
Hellendoorn en van Ommen en den Ham
aanschiet, wordt, op eene zeer ongelijke
breedte, in de lengte van 't Zuiden naar
't Noor-

Vriezen-
veen.

ALMELO
EN VRIE-
ZENVEEN.

't Noorden, op omtrent drie uren gaans gerekend, en vertoont, naar gelang van zijne uitgestrektheid, maar eene geringe hoeveelheid beteelden gronds, bestaande ten Zuiden van en naast bij het Dorp uit bouwland, en meer van hetzelfde af, naar den kant van Almelo en Wierden, uit hooiland en weiden; terwijl men in 't Noordelijk gedeelte, ter lengte van wel anderhalf uur gaans, niets dan moeras en woesten grond of veenen aantreft. In eenen brief van den jare 1420, den eersten hier toe betrekkelijk die ons ontmoet is, worden de bouwers *vrije Vresen* genaamd; en uit denzelfen blijkt, dat zij toen reeds *van ouds*, en van de tijden der *voorvaderen* van Heer Egbert van Almelo, in 't bezit van hunne hoeven op het veen geweest waren (d). Het getal dier hoeven, van welke ééne bij ieder huis behoorde, was toen niet grooter dan veertig: doch sedert is de volkrijkheid dermate toegenomen, dat men heden omstreeks driehonderd en zeventig huizen in het Dorp, waar ze allen bij elkander liggen, tellen kan. Dit Dorp is anderhalve ure gaans van het Steedje Almelo gelegen, en de huizen staan ter weder zijde van eenen Dijk, ook weder zijds met eiken beplant, welke genoegzaam lijnregt van het Oosten naar het Westen strekt, ter lengte van een ure gaans. Omtrent in 't midden van het Dorp staat de Kerk, die voormaals aan den H. Anthonij toegewijd was, en nu door éénen Predikant, onder de *Ridd. en Klassis* van Deventer behorende, wordt be- diend. Het beroep van denzelfen staat aan den Heer van Almelo (e): maar de Schout, dien

(d)
Dumbar,
Anal.
tom. 2,
p. 415 &
421.

(e)
Resol. van
Ridd. en
Sted. v. d.
15 Apr.
en 5 Oct.
1659.

dien hier het lage regtsgebied toebetrouwd is, wordt door de Ingezetenen jaarlijksch gekozen en op Mei-dag voorgedragen aan den Heer welke dan de gedane keuze bekrachtigt (f). Den Secretaris, die nevens den Schout het gerigt bekleedt, stelt de Heer van Almelo alleen aan, en dezelve behoudt zijn ampt voor zijn leven.

De Heerlijkheid in 't algemeen heeft weinig Roomschgezinde Ingezetenen en in 't geheel geene statie. Op 't Vriezenveen telt men van die gezindheid naauwelijks dertig huisgezinnen, welke, zoo wel als die uit de Stad en 't Landgerigt van Almelo, ter kerke moeten gaan in de nabuurige gerigten. In het jaar 1785 kwam er geschil over het regt des Heeren om vergunning te geven tot het bouwen eener Roomsche kerk in de Heerlijkheid, te gelijk over zijn regt om vergunning te geven tot het oprigten van exercitie-genootschappen (g).

Het geen wij boven, ter zijner plaatse, wegens den akkerbouw in deze Heerlijkheid aangeteekend hebben, is genoegzaam om te doen bemerken, dat dezelve op verre na niet toereikende zijn kan tot der Ingezetenen bestaan. Ook hebben dezen verscheiden andere middelen tot dit oogmerk weten te vinden. De Stedelingen drijven eene voordeelige koopmanschap met de omliggende plaatsen van Twente, de Graafschap Bentheim, en een gedeelte van het Stigt van Munster, in olie, traan, tabak, en diergelijke waaren: waartoe zij gelegenheid hebben door de gereede schuifvaart op Zwolle, welke tevens eene kostwinning uitlevert voor een goed aantal

ALMELO
EN VRIE-
ZENVEEN.

(f)

Deductie
enz. Bij-
lage W.

Resol.

van Ridd.
en Sted. v.

d. 17 Apr.
1753.

Roomsch-
gezinden.

(g)

Res. van
Ridd. en

Sted. van
18, 19 Oct.

1785.

Handel
en Fa-
brieken.

van

ALMELO van schippers, die in de genoemde Stad, ten
 EN VRIE aanzien van alle goederen welke in eigendom
 ZENVEEN. aan Ingezetenen der Heerlijkheid behooren,

(h) tolvrijheid genieten (h). Buiten deze Schippers en de nodige ambagtslieden, leeft het gemeen meestendeels van de linnen-weeverij: *Deductie*
ens. Bijla-
 ge M. 1°, 2°. O. 1°. M. 3°, 4°
 en N. 1°. en dit heeft niet alleen plaats in de Stad, maar ook in het omliggend Landgerigt; dermate, dat men binnen de eene en het andere, reeds in den jare 1753, over de duizend getouwen heeft geteld, welk getal sedert niet zal zijn verminderd. De linnens, door een gedeelte van deze lieden, die voor eigen rekening werken, uit hier te lande gesponnen garen gereed, worden, met eene menigte diergelijken uit de nabuurige streken van het Drostamp Twente, dagelijks, nog ruw zijnde, binnen Almelo langs de deuren geveild, door de kooplieden opgekogt, op de onder de stad liggende bleeken gebleekt, en vervolgens naar Holland verzonden. De overige getouwen gaau in dienst van de Almelosche Fabrikeurs, die meest, of allen, van de Mennonitische Gezindheid zijn, en, ten getale van twintig of daar omtrent, ieder, de een min, de ander meer, bij de honderd weevers, ten deele in de Heerlijkheid, maar velen ook in het Drostamp Twente woonende, in hun werk hebben. De voornaamste reederij van deze Fabrikeurs, hoewel zij, sedert eenige jaren, met geen ongelukkigen uitslag, zig ook op andere stoffen gelegd hebben, bestaat mede in linnens, maar van eene andere soort waar van wij zo even spraken. Het garen, namelijk, hier toe wordt van buiten 's lands uit

uit het Vorstendom Minden, het Graafschap Ravensberg, en daar omstreeks, herwaards overgebracht, en zij worden naar Haarlem gezonden om te bleeken: het welk geschied zijnde, een klein gedeelte in Holland, het overige, te rug gevoerd, aan de bewoners van 't Vriezenveen verkogt wordt. Onder dezen geneeren zig wel eenigen met turf te steken en naar Almelo te koop te brengen; dan dit, gevoegd bij de bearbeiding hunner schraale landerijen, op verre na niet toereikende zijnde om aan zo vele huisgezinnen een bestaan te geven, hebben de meesten hetzelfde door het drijven van koophandel gezogt. Sommigen gaan met tuin-zaden door deze en de naburige Landschappen: doch een veel grooter getal houdt zig op met den handel in linnens, waar mede zij niet slegts de Nederlanden, maar geheel Europa doorreizen. Men bewondert met reden, dat lieden, die geene dan hunne moederspraak verstaan, Rusland, Italie, Spanje, Portugal, en zo vele andere gewesten van verschillende taalen, doortrekken durven: en egter doen zij dit niet alleen jaarlijksch met geen ongunstigen uitslag, maar men heeft zelfs eenigen ook op de Canarische Eilanden ontmoet.

Het wapen dezer Heerlijkheid bestaat uit twaalf zilveren ruiten aan vijf, vier, en drie, op drie blaauwe balken geplaatst, met een gouden veld. Op den helm ziet men twee vleugels, den eenen wit en den anderen blaauw. De Graven van Rechteren, bezitters van de Heerlijkheid, voeren hetzelfde gekwarteleerd met het stam-wapen van Rechteren; zijn-

ALMELO
EN VRIE-
ZENVEEN.

Wapen.

ALMELO
EN VRIE-
ZENVEEN.

zijnde een rood kruis op een gouden veld,
met eenen helm, welke bedekt is door eenen
gouden stormhoed, met eenen rooden omslag of
rand en eene pluim van de zelfde kleur
versierd.

}

